

A mezőgazdasági középfokú oktatás kialakulása és rövid története Orosházán

FEKETE SÁNDOR

A hitük miatt a XVIII. század elején kétszer is új lakóhely keresésére kényszerülő őseinknek a földhöz való ragaszkodása, az eredményesebb gazdálkodásra törekvése nagy szorgalommal és kitartással párosult. Viszonylag rövid idő alatt, ezen a mélyfokvésű, nádas, mocsaras foltokkal szabdalts területen országszerte elismert hírnévre tett szert az orosházi parasztság.

A letelepülést követően a legjelentősebb gazdálkodási ág az állattenyésztés. A szarvasmarha fontosabb, mint a ló. A falu körüli legelőkön tehenet, sertést legeltetnek, a távoliakon juhokat és a rideg gulyát. A múlt században már a gabona adta a mezőgazdasági termelés zömét. A jó minőségű orosházi búza keresett volt szerte az országban és külföldön. A belőle készített orosházi kenyér országszerte fogalomná vált, sőt Magyarország határain kívül is ismert volt. (Erről részletesen írt Szabó Pál, a polgári iskola tanára, az „Orosházi házikenyér” című kiadványában.) A belterjesebb kertészeti kultúra is meghonosodott Orosházán. A ház vagy a tanya körül zöldséget termeltek és gyümölcsöt is telepítettek, az arra alkalmas területen pedig szőlőt is (lásd: Szőlők városrész elnevezése). A gőzgépek, a traktorok, a munkagépek használatában is az elsők között voltak az orosháziak Magyarország alföldi részén.

A múlt század második felében igen elterjedt a baromfitenyésztés is, a baromfi-kereskedők és főleg az olasz kereskedők által létesített telepen történő felvásárlás révén jelentős mennyiségű baromfit és tojást vittek ki Orosházáról. Az orosházi piac messze földön híressé vált. Féja Géza „Viharsarok” című szociográfiájában írja 1937-ben: „Orosháza piaca vallomás: baromfihadseregek, tojáshegyek s a gabonászsákok ezrei, a konyhakertészet remekei... Exportképes termelés

folyik itten, s a kisbirtokkultúra változatossága messze maga mögött hagyja a nagybirtokét.” (i.m. 145). Az orosházi mezőgazdaság hírneve, a gazdálkodók igénye a legfejlettebb termelési lehetőségek megismerése és alkalmazása iránt inspirálta településünket arra, hogy a mezőgazdasági ismeretek oktatása is helyet kapjon Orosházán. A község korabeli előljárói felismerték ezt az igényt, több ízben kérvényezték, majd kiharcolták egy középiskola felállítását. Az út nehéz és küzdelmes volt, de az orosházaiak kitartása végül is sikerrel járt. Az 1868. évi XXXVIII. törvénycikk új alapokra helyezte a magyar közoktatást. Eötvös József rendelete minden 5000 lelket számláló helységben kötelezővé tette az ún. felső népiskola vagy a polgári iskola megszervezését. Orosházán 1878-ban *felső népiskola* jött létre, amely azonban az igényekhez képest hamarosan kevésnek bizonyult, és sürgetővé vált a polgári iskola létrehozása. A város akkori vezetői közül kiemelkedik Veres József lelkész, községi képviselő, iskolaszéki elnök szerepe, aki 1888-ban szorgalmazta egy leánypolgári iskola létesítését, valamint Jankó György bíró is szívügyének tekintette, hogy a községnek mielőbb legyen középiskolája.

1890-ben megalapították a *fiúpolgári*, 1892-ben a *leánypolgári iskolát*. A tanítás kezdetben bérelt helyiségekben folyt. Az új iskola felépítése elsősorban Veres József és Nagy Lajos polgári iskolai igazgató kitartó küzdelmének köszönhető. A községi polgári iskola épületét 1894-ben, az újratelepült község és az evangélikus egyházközség fennállásának 150. évében avatták fel a Pesti utcán lévő fakereskedés (1898-tól Árpád-kert) mögötti Székes (1897-től Előd) utcában. Az épületben ma a József Attila Általános Iskola működik. 1895-től állami polgári iskolaként működött a közös igazgatás alatt álló intézmény.

Az orosházi polgári iskolában megalakulásától kezdve sokkal jobban mutatkozott meg a mezőgazdasági jelleg, mint az ország többi polgári iskolájában. Az iskola megkapta a hatholdas ún. „Állami Kertet” mezőgazdasági gyakorló terület céljára. Az ún. *kertgazdasági tanszék* vezetésével és a gyakorlati oktatásra szolgáló kert és szőlőgazdaság létesítésével a földművelésügyi miniszter *Szász Józsefet* bízta meg. Az 1896–97. tanévről készült iskolai értesítő címe: „Az Orosházi M. Kir. Állami Kertgazdasági Szakoktatással összefüggő Polgári Fiú és Leányiskola V-ik Értesítője.” Az iskola a gazdálkodóknak téli előadásokat szervezett általános közismereti és mezőgazdasági témákból. Nagy Lajos, a polgári iskola igazgatója, a múlt század végén ismeretterjesztő füzeteket írt jogi, mezőgazdasági, állampolgári és munkaügyi kérdésekről. Némethy Samu a gyümölcsstermesztésről írt (Gyümölcsészet, gyümölcsfáink ellenségei) 1898-ban. 1912-ben az addigi hatosztályú polgári iskola a vallás- és közoktatásügyi miniszter 103.123/1912. számú rendelete alapján külön tantervvel *hétosztályú kísérleti reform polgári iskolaként* folytatta munkáját.

Az iskola mezőgazdasági jellege tovább erősödött. Az óratervben a kézügyes-

ségi munka mind a hét osztályban heti 2–2 óra, a mezőgazdasági és kertészeti tantárgy az 1. és 2. osztályban heti 3–3, az 5., 6. és 7. osztályban heti 4–4 óra. Ezen kívül szerepel az órateremben a „mezőgazdasági és kertészeti gyakorlatok”, amely azt jelentette, hogy az iskola minden osztálya hetenként legalább egy délután a kertben vagy a gazdaságban dolgozott. 1913-ban Orosháza község 30 kat. hold földet adott az iskolának a gyakorlati oktatás céljára. Ezen kívül 16 ezer koronát adott gazdasági épületek építésére. Gr. Zichy János kultuszminiszter gazdasági felszerelésekre 6 ezer koronát engedélyezett. Az iskolát a 2. emelet fölépítésével bővítette. Ettől kezdve a kertésztanáron kívül *gazdasági tanár* is dolgozott az iskolában. A mezőgazdasági gyakorlatok a tangazdaságban, a kertészeti gyakorlatok pedig a kertben folytak. A mezőgazdasági gyakorlatok anyaga a föld megmunkálásának, a növények termesztésének, az állatokkal való foglalkozásnak, a gépek megismerésének és kezelésének köréből álltak. A kertészeti gyakorlatok a konyhakertészetet, a díszkertészetet, a fatenyésztést, a gyümölcsészetet és a szőlőművelést ölelték fel.

A reform polgári iskola évről évre sikeresebben látta el a mezőgazdasági oktatási feladatát. Nagy gondot okozott azonban, hogy minősítést nem adhatott. A minősítési jog megszerzéséért az iskola és a község küzdelmes harcot folytatott. Erről tanúskodnak Orosháza község alábbiakban idézett korabeli iratai: „... Miután az iskolának VII.-ik osztályát végzett tanulói tanulmányaikat sohasem folytathatták tovább, minősítési jogokat sem kaptak, az iskolának a három felső osztálya teljesen elnéptelenedett...” Dr. Bikádi Antal, a kerület országgyűlési képviselője az iskola reformját képviselőházi felszólalásában ismertette, a reform megvalósítását, az iskola életképessé tételét sürgette. Eredménye nem született. A község 1920. őszén dr. Bikádi Antal vezetése alatt küldöttséget menesztett Haller István kultusz-, és Nagyatádi Szabó István földművelésügyi miniszterhez az iskola életképessé tétele érdekében. Haller miniszter, aki már előzetesen járt Orosházán, és meghallgatta a kísérleti polgári iskolában a tanulók feleleteit, megtekintette az iskola gazdaságát is, a tanártestület előtt kijelentette, hogy az iskolát életképessé fejleszti, ezen ígérését a község küldöttsége előtt is megújította. Hasonlóan megígérte az iskola támogatását a küldöttségnek a földművelésügyi miniszter is. A kormány azonban néhány nap múlva megbukott, eredmény nem lett. Haller udóda, Vass József miniszter, nemzetgyűlési beszédeiben megemlítette, hogy egy harmadik féle középfokú iskolát szervez: „a mezőgazdasági középiskolát; ily irányban már folynak is a kísérletek Orosházán.”

A polgári iskolák reformjának és a gazdasági irányú középiskolák létrehozásának kitartó és eredményes harcosa volt *Tas Ferenc*, a pozsonyi polgári iskola tanára, aki 1921-től volt az orosházi polgári iskola és 1922-től egyben a felső mezőgazdasági iskola megalapítója és igazgatója. Az orosházi mezőgazdasági középfokú oktatás elindítása elsősorban neki köszönhető. Tas Ferencet a vallás-

és közoktatási miniszter 1928-ban hivatalból áthelyezte a békéscsabai Állami Polgári Fiúiskola és Felső Mezőgazdasági Iskolához igazgatói beosztásba. Később az ország gazdasági iskoláinak szakmai tanfelügyelőjévé nevezték ki. „Vass miniszter udóda, gr. Klebelsberg Kuno már cselekedett. A szerveződő mezőgazdasági középiskolát 7 osztály helyett 8 osztályúnak tervezi, ezen iskola felső 4 osztálya számára a tanítási anyagot a közoktatásügyi tanács által kidolgoztatta és elrendelte, hogy a kísérleti orosházi polgári iskola V-ik osztályában az 1922/23-ik tanévben már az új tananyag szerint történjék a tanítás. Ez meg is történt. Miután azonban a minősítési jog csak szóban és csak az új tanterv szerint tanított növendékeknek helyzetetett kilátásba, ellenben az előző, a 7 osztályos tanterv szerint oktatott VI-ik és VII-ik osztályú tanulóknak nem, azért a VI-ik és VII-ik osztály növendékei e tanév szeptember 16-án kimaradtak, s így a kísérleti polgári iskola VI-ik meg a VII-ik osztálya megszűnt.”

A fent említett 72.165 – 1922. VI. számú VKM rendelet alapján tehát az eddigi hét évfolyamú iskola nyolc osztályúra bővült. A rendelet mellékleteként egy jelzavas tantervet csatoltak, és felhívták az igazgatót arra, hogy az addigi tantervek módosítására, a felső tagozat rendtartására és vizsgálati rendjére, nemkülönbén végbizonyítványának kiállítására készítsen javaslatot. A tanári kar a VI–VIII. osztályok tanterveinek szükséges átmeneti módosításait, valamint a VIII. osztály ideiglenes tantervét sürgősen ki is dolgozta és felterjesztette a minisztériumnak, mire a 111.039/1922. VI. sz. miniszteri rendelet a kiküldött fenti tantervet csak az V. osztályban léptette életbe.

Mivel a végzetek jogosítványairól még 1923-ban sem volt döntés, a község tovább küzdött egy érettségi bizonyítványt és gazdasági irányú végzettséget adó rendeletért. Többször sürgette ez ügyben a minisztériumot. A kultuszminiszter a 83.257/1923 sz. rendelettel végleges tantervet adott ki a polgári iskola felső tagozatára (V–VIII. évfolyam), és ezeket az évfolyamokat az 1924. évi 48.624. sz. rendelet már *magyar királyi állami felsőmezőgazdasági iskola* néven említi. A polgári fiúiskolával kapcsolatos felső tagozat tanulói részére a bizonyítványok „Orosházi Magyar Királyi Állami Felsőmezőgazdasági Iskola” címén állítandók ki. A 40.812/1925., VI. sz. VKM rendelettel kiadásra került végre a végzett tanulók jogosítványának szabályozása, amely a felsőmezőgazdasági iskolai Szervezetet és Rendtartást tartalmazta. E szerint az új, négy évfolyamú iskola minden más iskolától függetlenül, *önálló iskolafaj*, a tanulókat négy közép illetőleg polgári iskolai osztály elvégzése után veszi fel. Az iskola elvégzése után a tanulók érettségi vizsgálatot tesznek. Az írásbeli vizsgálat tárgyai: 1. magyar irodalom, 2. mennyiség-tan, 3. gazdasági üzemtan, könyvvitel és levelezés (kombinált feladat alakjában); szóbeli vizsgálat teendő: magyar nyelv- és irodalomból, Magyarország történelméből, állattenyésztésből, talajismeret és általános növénytermesztésből, részletes növénytermesztésből, kert- és szőlőművelésből.

A felsőmezőgazdasági iskolában 1926-ban volt az első érettségi vizsgálat. Tehát Orosháza első középiskolájának és az ország első mezőgazdasági, érettségi bizonyítványt is adó középiskolájának alapítása 1922-re tehető.

Az első mezőgazdasági érettségizettek és tanáraik Orosházán (Középen Tas Ferenc igazgató, balról Harsányi József osztályfőnök-tanár, jobbról Bartha Ernő gazdasági tanár. A végzettek balról jobbra: Guttman János, Horváth Antal, Leskó Lajos, Sin István, Benkő Ferenc, Bíró Zoltán, Szegedi Bálint)

A felsőmezőgazdasági iskolában a szakmai tantárgyakkal szemben a közismereti tantárgyak domináltak. Mivel a szakmai tantárgyaknak is biztosítani kellett a megfelelő óraszámot, a heti óraszám magasabb volt az egyéb középfokú iskolák heti összes óraszámánál.

Ezekről az óraterv tanúskodik.

A felsőmezőgazdasági iskola óraterve

Tárgy	I.	II.	III.	IV.	Összesen
1. Hit és erkölctan	2	2	2	2	8
2. Magyar nyelv és irodalom	3	3	3	3	12
3. Német nyelv (rendkívüli tárgy)	3	3	3	3	12

Tárgy	I.	II.	III.	IV.	Összesen
4. Történelem	3	3	3	3	12
5. Földrajz	2	2	2	2	8
6. Természetrajz	4	4	–	–	8
7. Kémia, ásványtan	4	3	3	–	10
8. Fizika	–	–	4	4	8
9. Mennyiségtan	3	4	2	2	11
10. Ábrázoló geometria	3	3	2	2	10
11. Talajismertetés és általános növénytermelés	4	–	–	–	4
12. Részletes növénytermesztés	–	4	–	–	4
13. Kert-, és szőlőművelés	–	–	3	–	3
14. Rét-, legelő-, és erdőművelés	–	–	1	–	1
15. Állattenyésztés	–	–	2	4	6
16. Gazdasági gyakorlatok	4	4	4	4	16
17. Gazdasági üzemtan, könyvvitel és levelezés	–	–	–	3	3
18. Közgazdasági és jogi ismeretek	–	–	–	3	3
19. Egészségtan	–	–	2	–	2
20. Testgyakorlat	2	2	2	2	8
21. Ének	–	–	–	–	–
Összesen:	34	34	35	35	138

Az összegbe a német nyelv órát nem vették fel.

A közismereti tantárgyak mellett az iskola nagy gondot fordított a tanulók szakmai ismereteinek gyarapítására is. Az elméleti órákon tanultakat a legközelebbi gyakorlatokon a tangazdaságban gyakorolták, amit elismert gyakorlati gazdák gazdaságaiban bemutatásokkal egészítették ki, ott ismertették a gazdálkodók tapasztalatait és eredményeit is. A tanév folyamán 2 napos tanulmányi kirándulás keretében megtekintették az OMGE (Országos Magyar Gazdasági Egyesület) tavaszi tenyészállatkiállítását, a Mezőgazdasági Múzeumot és az Állatkertet.

Már a polgári iskola is és a felső mezőgazdaság iskola is minden iskolai évről, a tanév bezárása után értesítőt adott ki. Az iskolai értesítők az alábbi témaköröket tartalmazták:

- Az iskolaév története
- Tanulmányi kirándulás
- Önképzőkör
- Meteorológiai állomás
- Az iskola gazdasága
- Cserkészlet
- Az iskola ünnepélyei

Tornaversenyek

Adományok a polgári iskolai szertár részére

Adományok a felső mezőgazdasági iskolai szertár részére

A tanári testület

A polgári iskola tanulóinak névsora és tanulmányi eredménye

A felső mezőgazdasági iskola tanulóinak névsora és tanulmányi eredménye

Az érettségi vizsgálat

Tájékoztató a jövő tanévre

A polgári iskola és a felsőmezőgazdasági iskola *évkönyve* 1926-ig együtt jelent meg, utána pedig külön-külön. Az utolsó iskolai értesítőt 1943-ban adták ki, ezután a háború miatt megszűnt. E nemes hagyományt az iskola 1987-ben újította fel, azóta minden tanévben kiadja az iskolai évkönyvet. Az új mezőgazdasági iskolának hiányoztak a szakmai *tankönyvei*. Ezen is próbáltak segíteni a felső mezőgazdasági iskola tanárai. Szili Török Imre okleveles gazda, az iskola növénytermesztő tanára „Talajismeret a felsőmezőgazdasági iskolák számára” címmel tankönyvet írt, amelyet 1926-ban nyomtattak Orosházán, Demarsik Ferenc könyvnyomdájában. Bartha Ernő, az orosházi iskola állattenyésztési, üzemtani és gazdaságvezető tanára 1931-ben adta ki, szintén Orosházán nyomtatott könyvét „Mezőgazdasági költség és jövedelemszámítás” címmel.

Az iskola oktatómunkájának szerves része volt a *meteorológia* is. Az Orosházi Meteorológiai Megfigyelő Állomást, mint az Országos Meteorológiai és Földmágnességügyi Intézet vidéki hálózatának részét, 1921-ben állították fel az iskola mellett. Naponta háromszor jegyezték fel a meteorológiai adatokat. Az észleléseket tanári vezetés és ellenőrzés mellett a tanulók végezték, beosztás szerint. Az iskola mellett működő meteorológiai állomást, sajnos, az Országos Meteorológiai Intézet az 1980-as évek elején megszüntette, a felszereléseket mint saját tulajdonát elvitte, arra való hivatkozással, hogy Orosházán nincs szükség meteorológiai megfigyelésekre.

A szakmai tananyag korszerűsítése érdekében az orosházi iskola tanári kara elkészítette 1930-ban a felsőmezőgazdasági iskolák számára *az új tantervi javaslatát* állattenyésztésből és gazdasági gyakorlatból.

Az 1934/35. tanévtől vezették be a *gyakorlati érettségit*. A vizsgát a tangazdaságban tartották. A jelöltek két feladatot kaptak: egyet a kertészetből vagy növénytermesztésből, egyet pedig az állattenyésztés témaköréből. A gyakorlatot a valószínűségben kellett elvégezni.

A Felsőmezőgazdasági Iskola és az Állami Polgári Fiúiskola 1928-ig közös igazgató alatt működött, ekkor választották szét a két iskolatípust igazgatási szempontból. Az épület azonban továbbra is közös maradt, sőt ugyanitt működött még a polgári leányiskola is, tehát lényegében három iskola volt elhelyezve egy

épületben. Több évtizedig nagy gondot okozott ez a szűkös elhelyezés, aminek megszüntetéséért szintén kitartó harcot folytatott a község és az iskola vezetősége. Már az 1920-as évek tanévi értesítői ismétlődően megemlítik a *nagy zsúfolt-ságot*. A szertárakat is tantermekké változtatták. A legcélszerűbb megoldásnak a felsőmezőgazdasági iskola kitelepítését tartották, mivel annak igényei sokban eltértek a polgári iskoláétól. Dr. Lovassy Sándor, a vallás és közoktatási miniszter által kiküldött szakfelügyelő 1934-ben így ír erről: „... kevés helyiség áll a felső mezőgazdasági iskola rendelkezésére. Egy épületben három iskola van, ez tovább fenn nem tartható, mert a rendes munka és fejlődés rovására megy. Szükség volna a polgári leányiskola kihelyezésére, annál inkább, mivel a harmadik polgári fiú-osztály párhuzamosítása miatt eggyel több tanteremre lenne szükség.” Az új tanügyi épület felépítése azonban még sokáig váratott magára.

Az országgyűlés 1938-ban alkotta meg a XIII. törvénycikket, az úgynevezett középiskolai törvényt, amely kimondta, hogy a középiskolának három faja van:

1. az elméleti irányú gimnázium
2. a gyakorlati irányú líceum
3. a gyakorlati irányú gazdasági középiskola, úgymint mezőgazdasági középiskola, ipari és kereskedelmi középiskola.

A törvény értelmében az 1938/39. tanévvel az orosházi Magyar Királyi Állami Felsőmezőgazdasági iskola felvette az *Orosházi Magyar Királyi Állami Mezőgazdasági Középiskola* nevet, s ettől kezdve mezőgazdasági középiskolai bizonyítványt kaptak a tanulók.

A törvény előírta, hogy „a gazdasági iskolának négy osztálya (évfolyama) van”. A gazdasági középiskola első osztályába csak az vehető fel, aki a gimnázium vagy a polgári iskola negyedik osztályát sikerrel elvégezte és a 18. évét még nem töltötte be. A törvény azt is meghatározta, hogy „gazdasági középiskola csak gyakorlati ismeretek tanítására alkalmas, kellően felszerelt gyakorlóléssel együtt létesíthető. Mezőgazdasági középiskolánál ez gyakorló gazdaságból áll.” Orosházán az előírt feltételek adottak voltak, így az új típusú mezőgazdasági közép fokú oktatásra való áttérésnek semmilyen akadály nem volt.

A törvénnyel egyidőben megjelent a középiskola új tanterve, az új rendtartás és az érettségi vizsgálat új utasítása. A mezőgazdasági középiskola heti óraterve az alábbi volt:

Tantárgy	I.	II.	III.	IV.
			osztály	
Hit és erkölcsstan	2	2	2	2
Magyar nyelv és irodalom	3	3	3	3
Történelem	2	2	2	2
Mennyiségtan	4	3	3	2

Tantárgy	I.	II.	III.	IV.
		osztály		
Gazdasági földrajz	4	3	–	–
Gazdasági állattan	4	–	–	–
Gazdasági növénytan és növénykórtan	–	4	–	–
Mezőgazdasági kémia és kémiai technológia	4	4	–	–
Természetan és éghajlatlan	3	3	–	–
Egészségtan	2	–	–	–
Növénytermesztés és növénynemesítés	–	–	5	5
Állattenyésztés	–	2	4	4
Kert-, és szőlőművelés, erdészet	–	–	2	4
Gazdasági gépek és épületek	–	2	2	–
Mezőgazdasági üzemszervezés és üzemvitel	–	–	–	6
Gazdasági és jogi ismeretek	–	–	5	–
Gazdasági és kertészeti gyakorlatok	4	4	4	4
Testnevelés	2	2	2	2
Rendkívüli tantárgy				
Karének	1	1	1	1
Német	2	2	2	2
Összes óra:	37	37	37	37

A gyakorlati képzés úgy történt, mint a felsőmezőgazdasági iskolánál. Hetenként egy-egy délutánt töltött minden osztály az iskola 36 holdas tangazdaságában. Ezen kívül minden osztályból egy-egy tanuló egész napos ügyeletes szolgálatot teljesített a gazdaságban, és végezte a tanyán előforduló összes munkát. A gyakorlat teljessé tételére bevezették a *nyári gyakorlatokat*. Az I. II. és III. osztályt elvégzett tanulók a nyári szünetben négyhetes gyakorlaton vettek részt. A négyéves mezőgazdasági középiskola elvégzése után sikeresen letett érettségi vizsga jogilag egyenlővé vált a gimnáziumi érettségivel. Az érettségi vizsgálat írásbeli, szóbeli és gyakorlati vizsgából állt. A törvény a sikeres érettségi birtokában a következő jogosítványokkal ruházta fel a végzett tanulókat: „A gazdasági középiskolai érettségi bizonyítvány mindazokra az állásokra és tisztségekre képesít, amelyek elnyeréséhez az 1883. évi I. törvénycikk vagy más jogszabály értelmében középiskolai érettségi vizsgálat szükséges. Képesít továbbá gazdasági akadémiákon, úgyszintén más szakfőiskolákon, a M. Kir. József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Mezőgazdasági és Állatorvosi Karának mezőgazdasági osztályán, a Közgazdaságtudományi Karának közgazdasági és kereskedelmi osztályán, valamint gazdasági szaktanárképző intézetében folytatandó tanulmányokra.” Az új típusú iskolának is a *zsúfoltság* volt a legnagyobb gondja, hiszen továbbra is három iskola működött egy épületben. A község és az iskola szinte folyamatosan kérte, hogy a mezőgazdasági oktatás számára új iskolát építsenek. A kultuszminiszter 1938. július 18-án a 45.721/1938. V. 2. számú, Oros-

háza községhez intézett rendeletével a mezőgazdasági középiskola építésével összefüggő előzetes intézkedéseket írja elő, az 1938/39. évi állami költségvetés pedig *név szerint említi* az építendő orosházi új mezőgazdasági középiskolát. Az igazgató részletes tervezetet terjeszt fel a miniszternek a felépítendő iskoláról.

Orosháza község az iskola építésére 3600 négyszögöles telket ajánlott fel. A tervek elkészültek, az építési költségek túlnyomó része is biztosított volt. Az elképzelések szerint 1940-ben az új épületben kellett volna a tanévet elkezdni. A háború miatt azonban az építkezés addig el sem kezdődött. A német megszállás miatt 1944. március 31-én be kellett fejezni az iskolában a tanítást. Az érettségi vizsgákat áprilisban, a légiriadók miatt az iskola pincéjében kialakított óvóhelyen tartották meg. Májusban az iskola épületét lefoglalta a német katonaság hadikórház céljára. Az 1944/45. tanévet az üresen maradt zsidóiskola tantermeiben kezdték el. A front közeledése miatt azonban szeptember 23-án meg kellett szakítani a tanítást, amit november 15-én kezdtek meg újra a régi helyen, mivel szerencsére az iskola épületében és berendezéseiben nem keletkezett kár.

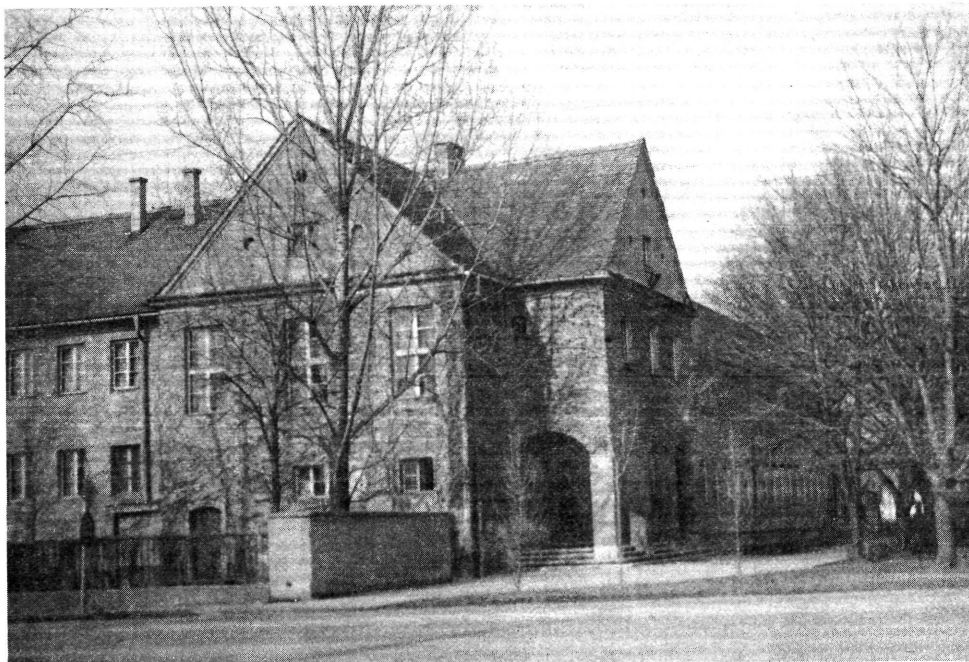
A két világháború között *csak fiú tanulói* voltak a mezőgazdasági középiskolának, azonban néhány mezőgazdasági leány-középiskola is működött az országban. 1944. nyarán 3 leánytanuló is kérte felvételét az orosházi mezőgazdasági középiskolába, de felvételüket a tankerületi főigazgató elutasította. 1946-tól azonban leányok is tanultak az iskolában.

1945. augusztus 1-től az addig a Vallás- és Közoktatási Minisztérium főhatósága alá tartozó orosházi mezőgazdasági középiskola a Földművelésügyi Minisztériumhoz került. Addig 11 mezőgazdasági középiskola volt az országban. 1945-ben a volt FM irányítása alá tartozó gazdasági tanintézetek is mezőgazdasági középiskolák lettek, sőt az FM újakat is alapított, többek között Hódmezővásárhelyen is.

A két világháború között a mezőgazdasági szakoktatás két minisztérium (VKM és FM) felügyelete között oszlott meg. A rivalizálás, gyakran az eltérő célok és érdekek a szakmai munkát nehezítették. Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 4050/1945. M. E. számú rendeletével a mezőgazdasági szakoktatást teljes egészében az FM felügyelete alá rendelte. A koalíciós időkben (1944–1948) a földosztás után kialakult birtokviszonyoknak megfelelően mezőgazdasági szakképzés bontakozott ki igen rövid idő alatt. A már bevált mezőgazdasági középiskolák száma elérte a negyvenet. Ezen kívül 143 gazdaképző és 65 gazdaasszonyképző működött 1948-ban. Az orosházi iskola mezőgazdasági középiskolaként működött tovább, s megoldódott az alapítástól mindig visszatérő gondja, a végleges elhelyezése az iskolának. Az új épület 1948-ban végre elkészült.

Az 1949. év a közoktatásban nemcsak az államosítás éve volt, hanem a középiskolákat is átszervezték. Megkezdődött az ismétlődő átszervezések, visszaszervezések időszaka, a korábbi oktatás szervezetének és tartalmának a teljes elvetése, a szakképzés „megideologizálása.”

A korábbi nyolcosztályos gimnáziumok négyosztályos általános gimnáziumok lettek, a szakmai középiskolák pedig szakgimnáziumok. Az orosházi mezőgazdasági középiskola *mezőgazdasági gimnázium* lett és ismét a Közoktatási Minisztérium irányítása alá került. Ez az állapot azonban csupán egy évig tartott. A mezőgazdasági gimnáziumok helyébe létrehozták 1950-ben a *mezőgazdasági technikumokat*, az irányításuk pedig visszakerült az FM-hez. Az FM az 1940-es évek elején gazdaképző, úgynevezett téli gazdasági iskolát szervezett Orosházán. Erre a célra kibérelte a Gémes-palotát. 1943-ban elkezdték a gazdaképző tanügyi épületének építését a vásártér mellett a Szegedi út és a Szentesi út között. Azonos tervek szerint az FM még számos iskolát építtetett, melyek közül sok a jelenlegi országhatáron kívül esik. Például az orosházi iskolát építő Hajdu, Baki, Bikisán, Pusztai négyes vállalkozás építette a kiszombori és a nagyszalontai iskolát is. A háborús események miatt az építkezés elhúzódott, azt 1948-ban fejezték be. A téli gazdasági iskola be is költözött az épületbe, de mire a tanítás november 1-jén megkezdődött volna, a gazdaképző iskolákat megszüntették. A mezőgazdasági középiskola 1949. január 1-jén foglalta el helyét az új épületben, az 1948/49-es tanév második félévét már itt kezdték el. Ekkor itt helyezték el a „hontalan” kereskedelmi középiskola II–III–IV. osztályait is.

Az intézmény 1948-ban felavatott épülete

Az 1950-ben létrehozott technikusképzés kezdetben három éves volt. Az 1949-ben mezőgazdasági gimnáziumi osztályban kezdett tanulók 1952-ben tettek technikus képesítő vizsgát. A képzés időtartamát 1954-ben négy évre emelték, tehát az akkori első osztályosok 1958-ban végeztek.

A mezőgazdasági technikusképzés óraterve nagyban hasonlított a mezőgazdasági középiskoláéhoz. A közismereti tárgyak és a szakmaiak átlagosan 50–50% arányban szerepeltek. A szakmai gyakorlat heti egy napot vett igénybe, fennmaradt a naposi gyakorlat intézménye általában 3–3 napos váltással, és négyhetes volt a nyári összefüggő gyakorlat is.

A tananyag szakmai tartalma sem sokat változott, annál inkább az ideológiai nevelés, követve az 50-es évek kommunista propagandáját. A technikumban tanító tanárok közül sok kiváló pedagógiai egyéniség azonban ügyesen megoldotta a személyes meggyőződése és a hirdetendő ideológia közti ellentmondást komolyabb konfliktusok nélkül.

A mezőgazdasági technikus oklevelet szerzett tanulók általában egy év gyakorlati idő letöltése után brigádvezetői vagy agronomusi beosztásba kerültek, vagy a mezőgazdasággal kapcsolatos vállalatoknál, intézményeknél helyezkedtek el. A képesítő vizsga után sikeres felvételi vizsga esetén bármelyik egyetemen vagy főiskolán is tanulhattak tovább, többségük mezőgazdasági jellegű felsőoktatási intézménybe került.

A felső mezőgazdasági iskolának és a mezőgazdasági középiskolának nem volt *kollégiuma*. A vidéki, sokszor több száz kilométerre lakó tanulók albérletben laktak. 1949-ben, az új iskolába történő beköltözés évében megalapították az állami leánykollégiumot, amelyik az épület földszintjén kapott helyet. Az iskolával közös igazgatású kollégiumot 1951-ben hozták létre. Az iskolaépületben megszüntették a tanári szolgálati lakásokat, ott alakították ki a leánykollégiumot. A fiúkat az államosítás következtében az egyháztól elvett Táncsics utcai Református Kör épületében helyezték el. 1952-től az iskolában párhuzamos osztályokat indítottak, megnövekedett a tanulólétszám. Az épület csakhamar kicsinek bizonyult. 1962-ben az iskola addig földszintes szárnyára emeletet építettek.

A technikumok kialakítása egybeesett a termelészövetkezetek és állami gazdaságok megszervezésével. Azzal az indokkal, hogy az Orosháza–Bónumi, közel 40 kat. h.-as tangazdaság nem felel meg a gyakorlati oktatás céljára, Orosháza–Pusztaszentetornyán a volt magángazdaságok helyén államosítással és földcserékkel megszervezték az 1200 kat. h.-as *tangazdaságot*, a bónumi gazdaság pedig termelészövetkezethez került. Az új tangazdaságban újra kellett kezdeni az építkezést. 1955-ig felépültek az állattartó épületek, tanulószállás, gépműhely, beszerzték a területhez méretezett állatállományt és gépparkot. Kialakították a bemutatóterületet, 1963-ban arborétumot létesítettek, igen értékes és ritka fajokat telepítettek. A kialakított új tangazdaság jól ellátta az oktatási feladatokat, de gazdál-

kodása is nyereséges volt, természetlagai – elsősorban a szakértelemnek köszönhetően – 20–35%-kal haladták meg a környékbéli szövetkezetek és állami gazdaságok eredményeit.

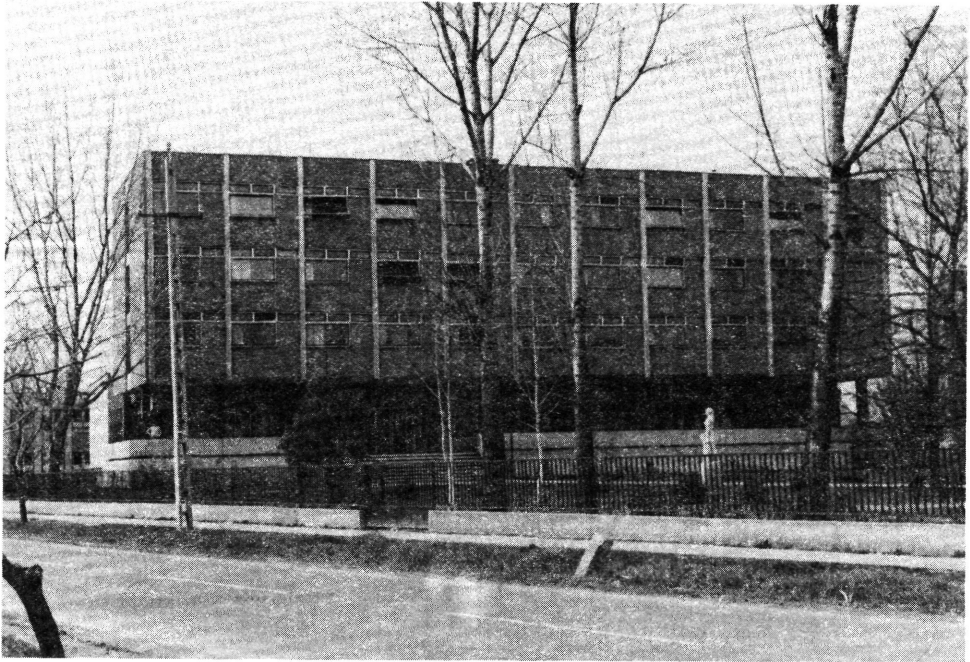
Az Orosházi Mezőgazdasági Technikumban 1955-ben indult meg a *levelező tagozaton* a technikusképzés. 1960-tól az iskola kihelyezett levelező osztályokat is indított a megye különböző községeiben és városaiban, sőt Csongrád megyében is. Az 1960-as években a levelező osztályok száma meghaladta a nappaliakét, külön tagozatként működött. Az 1980-as években csökkent a felnőttképzés iránti érdeklődés, ezért az fokozatosan visszaesett.

Az iskola 1960-ban vette fel *Kossuth Lajos nevét*. 1961-ben egy kormányrendelet előírta a *felsőfokú mezőgazdasági technikumok* létrehozását. Ezek a középfokú mezőgazdasági technikumok mellett jöttek létre. A Földművelésügyi Minisztérium Orosházának is felkínálta a lehetőséget, de az akkori városvezetés nem élt vele, így az állattenyésztési felsőfokú technikumot Hódmezővásárhelyen alapították meg. Kétéves késéssel Orosházán is megkezdődött ez a képzési forma, de már csak mint a hódmezővásárhelyi intézet kihelyezett tagozata, takarmánygazdálkodási szakon. 1963-ban az iskola tanári kara nagy lelkesedéssel fogott az új típusú oktatás szervezéséhez, az iskolához új tanerők kerültek. A felsőfokú technikumba érettségizett tanulók nyertek felvételt, a képzési idő két év volt.

1968-ban a felsőfokú technikumokat *megszüntették*, azok közül jó néhányat – így a hódmezővásárhelyit is – főiskolává alakították át, az Orosházán tanulóit 1967-ben megkezdett hallgatók 1968-ban Hódmezővásárhelyen folytatták tanulmányaikat. Így szalasztotta el Orosháza egy főiskola létesítésének lehetőségét.

A Földművelésügyi Minisztérium a felsőfokú technikum számára egy 120 férőhelyes kollégiumot épített, amit 1967-ben adtak át rendeltetésének. A felsőfokú képzés igaz, hogy egy év múlva megszűnt, de a kollégium itt maradt, s ezzel megoldódott az iskola vidéki tanulóinak megfelelő elhelyezése.

1968-ban megkezdődött a technikusképzés megszüntetése és a szakközépiskolai oktatás felmenő rendszerű kiépítése. Az utolsó technikus képező vizsga 1971-ben volt, az első szakközépiskolai érettségi-képező vizsga pedig 1972-ben. A *szakközépiskolai képzés* kezdetben általános jellegű volt, úgynevezett „növénytermesztési és állattenyésztési” szakon. A tanítási anyag nem sokban különbözött a technikus szakétól, a szakmai tantárgyak is az általános mezőgazdasági alapképzést tették lehetővé. Speciális szakembereket, szaktechnikusokat posztgraduális képzéssel, tanfolyamos, konzultációs vagy egyéni tanulós felkészülés után tett *technikus minősítő vizsga* után bocsátották ki az iskolák. A képzési idő egy év volt, amelyet két éves szakmai gyakorlatnak kellett megelőznie. Orosházán takarmánygazdálkodási, gyepgazdálkodási és mezőgazdasági munkavédelmi technikusképzés volt 1974 és 1990 között, tanfolyamos formában.

Az 1967-ben elkészült kollégium

1972-től az orosházi iskola szervezi a már gyakorlatban dolgozó *szakemberek továbbképzését* is. Húsz év alatt mintegy 5000 szakember vett részt az iskola által szervezett hosszabb-rövidebb időtartamú továbbképző tanfolyamokon.

Az 1960-as évek gigantomániás szemlélete (termelőszövetkezetek és állami gazdaságok összevonása) következtében, azzal az indokkal, hogy egy 1200 kh-as, vegyes profilú tangazdaság nem nevel „nagyüzemi” szemléletre, az iskolától *elvtették a tangazdaságot 1968-ban*, és azt állami gazdasággá alakították át. Immár 25 éve nincs tehát az iskolának gyakorló tangazdasága, ami nélkül a hatékony gyakorlati foglalkozásokat nagyon nehéz megszervezni. Azóta egy tangazdaság kialakításáért folyamatos harcot vívunk, de ez idáig eredményt sem a múlt rendszerben, sem a rendszerváltás óta nem értünk el, bár az igény jogosságát minden hozzáértő személyiség elismeri.

Központi intézkedéssel az általánosan képző szakközépiskolai szakot megszüntették és 1977-től *speciális szakképzésre* kellett az iskolának áttérnie. Bevezették a szakmunkásképzési célú szakközépiskolai szakokat, Orosházán érettségizett *baromfitenyésztők és állattartó-telepi gépészek* képzése folyt. A baromfitenyésztő szakon külföldieket, algériai és iraki tanulókat is oktatott az iskola. A túlspecializált képzés ellen az iskola, elindításától kezdve tiltakozott, hiszen a magyar mezőgaz-

daságnak általános mezőgazdasági alapismeretekkel rendelkező szakemberekre van szüksége, bármilyen gazdálkodási formáról legyen is szó. Az iskolák kérésének nyomására a központi irányítás valamelyest engedett korábbi álláspontjából az 1980-as évek közepén. Az új, jobbnak hitt képzési formák bevezetésében az Oroszázi Mezőgazdasági Szakközépiskola az országban most is az elsők között volt.

Kísérleti jelleggel 1986-ban megkezdődött az oktatás az úgynevezett biológiai szakcsoporton belül az „állattenyésztő és állategészségügyi” technikus szakon. Itt a tanulók a 4. osztály befejezése után érettségi vizsgát tesznek a közismereti tantárgyakból és az 5. osztály elvégzése után tehetnek technikus képesítő vizsgát. A demográfiai csúcs és az új szak iránti nagy érdeklődés miatt párhuzamos osztályokat indított az iskola. Mivel már kezdetben látható volt, hogy ez jelentős mennyiségű túlképzést jelent, az egyik biológiai szakcsoportos osztály helyett 1990-től 4 éves általános állattenyésztő osztályba vett fel tanulókat az intézmény. Ezek a formák azonban csak oldották a túlspecializálást, de az általános mezőgazdasági képzést nem tették lehetővé. 1991-től a biológiai szakcsoportos képzés helyett, szintén kísérleti jelleggel megkezdődött az „általános mezőgazdasági technikusképzés.” A tervek szerint ez öt éves képzési forma lesz. Az V. osztály tantervi tervezetét a minisztérium még nem hagyta jóvá.

Az általános mezőgazdasági szak óraterve az alábbi:

Tantárgy	Heti óraszám			
	I.	II.	III.	IV.o.
Magyar nyelv és irodalom	3	3	3	3
Idegen nyelv	4	3	2	2
Történelem	2	2	2	2
Matematika	4	4	3	3
Fizika	2	2	—	—
Kémia	2	2	2	—
Biológia	4	2	2	2
Testnevelés	2	2	2	2
Osztályfőnöki óra	1	1	1	1
Állattenyésztés	2	2	2	2
Géptan	1	2	2	2
Növénytermesztés	—	2	2	2
Éghajlat és talajtan	2	—	—	—
Kertészet	—	2	2	2
Közlekedési ismeretek	—	—	1	—
Gazdálkodási ismeretek	—	—	1	4
Agrárgazdaságtan	—	—	2	—
Fakultatív tantárgy	—	—	—	2
Szakmai gyakorlat	6	6	7	7
Heti óraszám:	35	35	36	36
Nyári összefüggő gyakorlat (hét):	3	3	3	3

A fakultatív tantárgynál a tanuló választhat a biológia, kémia, matematika, növénytermesztés, állattenyésztés, kertészet és géptan tantárgyakból.

Mind a négy évfolyamon a szorgalmi időben kétszer egyhetes hetesi gyakorlaton vannak a tanulók a szakmai tantárgyak tananyagának begyakorlása céljából.

A negyedik osztály sikeres elvégzése után érettségi vizsgát tesznek a tanulók, ezután továbbtanulhatnak felsőfokú tanintézetekben, vagy pedig az ötödik osztályban folytatják tanulmányaikat. Terveink szerint ekkor specializálódhatnak, és az V. osztály elvégzése után technikus vizsgát tesznek.

1991-ben az iskola a városi önkormányzat, a Művelődési és Köznevelési Minisztérium és a Földművelésügyi Minisztérium anyagi támogatásával kialakította az 1949-ben megszüntetett *gazdaasszonyképzés* tárgyi feltételeit Orosháza–Gyopárosfürdőn.

1992-től az állattartó-telepi gépész képzés helyett az „*általános mezőgazdasági gépész*” szakon folyik az oktatás.

Az Orosházi Kossuth Lajos Mezőgazdasági Szakközépiskolában és jogelődjeiben végzett tanulók számát az alábbi táblázat tartalmazza:

Középiskolai képzés a nappali tagozaton

Időszak	Az iskola neve, képzési iránya	A végzett tanulók száma
1926–1938.	Felsőmezőgazdasági Iskola	262
1939–1949.	Mezőgazdasági Középiskola	335
1950–1971.	Mezőgazdasági Technikum	658
1972–1993.	Mezőgazdasági Szakközépiskola	1374
1992–1993.	Hártartásgazdasági szak (gazdaasszony)	41
nappali tagozat összesen:		2670

Középfokú képzés a levelező tagozaton

Időszak	Az iskola neve, képzési iránya	A végzett tanulók száma
1955–1971.	Mezőgazdasági Technikum	799
1972–1993.	Mezőgazdasági Szakközépiskola	758
levelező tagozat összesen:		1557

Felsőfokú Mezőgazdasági Technikum

Időszak	Az iskola neve, képzési iránya	A végzett tanulók száma
1963–1968.	Nappali tagozat	192
1966–1967.	Levelező tagozat	31
felsőfokú technikum összesen:		223

Technikusminősítés (érettségizetteknek)

Időszak	Az iskola neve, képzési iránya	A végzett tanulók száma
1974–1991.	Takarmánygazdálkodási (tanfolyamos)	379
1974–1979.	Gyepgazdálkodási (tanfolyamos)	71
1980–1985.	Mezőgazdasági munkavédelmi (tanfolyamos)	85
1991–1993.	Állattenyésztő-állategészségügy (5. o)	87
technikusminősítés összesen:		622

1992-ben érte meg az iskola alapításának 70. évfordulóját, bár mezőgazdasági jellegű képzés több mint száz éve – a polgári iskola létrehozása óta – folyik Orosházán. Az, hogy az iskola a sok nehézség ellenére fejlődött, elsősorban vezetői és tanárai áldozatos munkájának köszönhető. A már említettekén kívül feltétlenül meg kell említeni *Balázs Béla* nevét, aki 1928-tól 1942-ig vezette és fejlesztette az intézményt. Nem kis érdemei vannak *Sulyok Zoltán*, *Pornói István* és *dr. Babinszky Mihály* néhai igazgatóknak is. Olyan kiemelkedő tanáregyeníiségek pedig, mint a kiváló nevelő, *Holecska Gyula*, a múzeumalapító *Juhász Balázs*, a kiváló kertész-tanár *Zatykó Sándor*, az iskola arculatát is meghatározó *Harsányi József*, *Göndös József*, *Gulyás Samu*, *Platschek Lajos*, *Wéber Antal*, *Nagy Sámuel* és *S. Szabó Ferenc* (az Ideiglenes Nemzeti Kormány földművelésügyi államtitkára) külön tanulmányt érdemelnek.

Az elmúlt 70 év a jobbítás szándékával, a sok gond megoldásának problémáival telt el. Az iskola történetének rövid ismertetéséből kitűnik, hogy előbb-utóbb a kardinális kérdéseket sikerült megoldani. Az iskola fejlődött, mindig meg tudott újulni. Nincs ez a jelenben sem másként. Az iskola tantestülete, a város vezetői, a minisztériumok arra törekcszenek, hogy az oktatás feltételei javuljanak. 1993-ban ismét új törvények léptek hatályba, a közoktatási és a szakképzési törvény. Ezek az iskolának is újabb feladatot adnak, ismét meg kell újítani a mezőgazdasági szakképzést Orosházán.

Az Orosházi Kossuth Lajos Mezőgazdasági Szakközépiskolának nem lehet más célja, mint széles körű általános műveltséggel, korszerű szakmai ismeretek-

kel rendelkező tanulók kibocsátása. Olyan mezőgazdasági szakembereket kell nevelni, akik ismerik a legújabb technikát, technológiát, akik a fizikai munkát is természetesnek tartják, akik képesek tőlük telhetően megtenni mindent azért, hogy a magyar mezőgazdaság ismét talpra álljon. Ehhez hitet kell adni az iskolának is, az iskola tanulóinak is.

A források jegyzéke

Aradi Kereskedelmi és Iparkamara 1908. évi jelentése. Arad, 1909.

Az Orosházi M. Kir. Áll. Polgári Fiúiskola és az Állami Felső Mezőgazdasági Iskola Értesítője. Orosháza, 1912–1943 között.

Az Orosházi Kossuth Lajos Mezőgazdasági Szakközépiskola évkönyvei. Orosháza, 1987–1993 között.

Az Orosházi Kossuth Lajos Mezőgazdasági Szakközépiskola statisztikai jelentései.

Babinszky Mihály: Az Orosházi Kossuth Lajos Mezőgazdasági Technikum rövid története és eredményei. Békési Élet 1969/2.

Féja Géza: Viharsarok. Bp., 1980.

Mezőgazdasági Technikum szervezése Orosházán. (Orosháza iratai 1895/1950, 1041/1925 – Békés Megyei Levéltár, Gyula)

Nagy Gyula (szerk.): Orosháza története. Orosháza, 1965.

Pintér János: Nyolc évtized Orosházán az agrároktatás szolgálatában. = A Magyar Mezőgazdasági Múzeum Közleményei 1973–1974. Bp. 1975. 305–330. p.

Veres József: Orosháza történeti és statisztikai adatok alapján. Orosházán, 1886.

Vincze Frigyes: A mezőgazdasági, ipari és kereskedelmi szakoktatás fejlődése 1750-től napjainkig. Budapest, 1937.